

Motivi o hajducima su neobično raznovrsni. Hajduci brane narod od bojara, zakupnika i poreznika, bore se s Turcima i Tatarima, ali pljačkaju i popove, napadaju djevojke na vodi, junački piju i pokazuju naročito junaštvo s potjerom. Znađu se prevarom izvući iz zatvora-Corbeca s pomoću svoga konja koga je majka dovela tobože na poklon caru, pa se ne da nikom osim gospodaru zajahati, a Radojica - u pjesmi iz Kostolaca! - na već poznati način. Motiv o Corbei ima 72 varijante! „Aiduc Velcu”, u pjesmi iz Srbije, pogiba jer je udario vojnika, a ovaj odao Turcima kad će Veljko izići, pa ga Turci pogodili iz topa. Ima mnogo lokalnih pjesama bez varijanata.

Razbojnici krađu stoku i konje, mole se mjesecu da im osvijetli pute, muče bogataše užarenim lancem tražeći dukate, izvode vratolomije bježeći iz zatvora ili sa suda i često ginu zbog izdaje svojih ljubavnica.

Među motivima iz pastirskog života najrašireniji je motiv o Miorici, ovci koja javlja pastiru da će ga ubiti drugi čobani. U bibliografiji navodi se oko 170 varijanata toga motiva! Iscrpnu monografiju o njemu napisao je Adrian Fochi (1964). Često se spominju krađa stoke i napadi na stanove. Hrabra udovica Šalga odbija takav jedan napad.

Među motivima o rumunjskim vojvodama i bojarima prvo mjesto bez sumnje zauzima motiv o građenju Ardžeškog manastira (o zidaru Manolu), sličan motivu Zidanja Skadra. (Varijantu Alexandrija preveo sam 1935, u zagrebačkom srednjoškolskom listu *Mladost*.) Potresan je motiv o Konstantinu Brancoveanu koji neće da se poturči i ako mu pred očima ubijaju sinove i najposlije ga živa odiru. Uz rumunjske vojvode i bojare, koji se svadaju, bore i otimaju žene jedan drugome, susrećemo i Matijaša kralja i Marka i Filipa Madžara.

Porodični motivi obilno su zastupljeni. Neki su jednaki ili slični našima: momak prevari djevojku preobukavši se u žensko; ljuba vadi mužu zmiju iz njedara, ili ga izbavlja iz zatvora; djevojka proklinje dragoga, ili se zajedno ubijaju; muž prodaje ženu, ali kupac joj je brat; muž se vraća kući upravo na dan udaje svoje žene; sestra otruje braću; ili žena muža za volju ljubavniku; a neki su manje-više samostalni: pop ostvlja ženu i bježi s djevojkom u šumu, ali mu je vojvoda otme; kći bježi od zle matere i pretvara se u pticu, braća stižu sestru koja je pobjegla s drugim, ali najmlađi brat je brani, upoređujući djevojku s jabukom koja pada s grane kad sazrije; svekar ubija snahu dok mu je sin u vojsci, a nato i sin umire. Najviše varijanata - oko 70 - ima motiv gdje muž ubija ženu koja mu nije htjela pomoći na mejdanu, nego čekala da pođe s pobjednikom, i motiv o bijegu žene koja ostavlja malo dijete - preko 50 varijanata.

„Usmene novine” obrađuju većinom lokalne događaje novijega vremena, zato obično i nemaju varijanata: to je optužba nevinog čovjeka za razbojstvo, pokušaj silovanja, ubojstvo u kartanju ili zbog ljubomore, razbojstva, zgrade i nezgode iseljenika na putu u Ameriku, opis svadbe, nehотиčno ubojstvo djeteta na svadbi, detalji iz seljačkih nemira i - kao posljednja tema - opis marseljskog atentata (iz Srbije).

Ova lijepo opremljena Antologija rumunjskih balada poslužit će svakom kao odlično pomagalo pri proučavanju rumunjske narodne poezije.

Vladimir Babić

IVAN GRAFENAUER, SPOKORJENI GREŠNIK. Studija o izvoru, razvoju in razkroju slovensko-hrvaško-vzhodnoalpske ljudske pesmi. - ZMAGA KUMER, SLOVENSKI NAPEVI LEGENDARNE PESMI „SPOKORJENI GREŠNIK”. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Dela 19. Institut za slovensko narodopisje 8, Ljubljana 1965, 183 str.

Jednoj i drugoj studiji dodan je na njemačkom jeziku akribozno sastavljen rezime. Grafenauer je svoju studiju podijelio na devet odjela različite dužine. Poslije *Uvodne besede* slijede: *Od poučnega zglada do pravljice, Pravljična legenda o tolovaju Madeju, Motivni nizi slovensko-hrvaške pesmi o Spokorjenom grešniku, Seznamek inačič z motivnimi nizi, Bistvene peteze pesmi o Spokorjenom grešniku, Inačiče Spokorjenega grešnika po inačičnih tipih, Razbor inačič, Spokorjeni grešnik - upesnjen starokršćanski pridižni zglad (Exemplum), te na kraju Dodatek, Ova is-*

crpna i dokumentarno pisana studija u stvari je nastavak i svestrana dopuna one studije što je isti pisac izdao 1950 (isti izdavač) pod naslovom: *Legendarna pesem „Spokorjeni grešnik“ in staroalpska krvo-duhovna sestavina slovenskega naroda*. Ova je legenda zaista u etnografskom i kulturnopovijesnom pogledu vrlo značajna za onoga koji želi proučiti slovensku narodnu poeziju, jer je u ranom srednjem vijeku utjecala na njemačko umjetno i narodno pjesništvo. Osim toga, ona svojim inačicama povezuje hrvatske i koruške krajeve te govori o inovacijama i metamorfozama kako su ih pjevači iz spomenutih krajeva proširivali ili inventivno dopunjavali. Legenda je prošla svoj dug put, od poučne propovijedi do baladnog izraza. Grafenauer je dopunivši i proširivši svoju drugu studiju uočio neke elemente koji mu, kad je pisao prvu, nisu bili poznati, osobito iz studije N. P. Andrejeva, *Die Legende vom Räuber Madej* (1927, Helsinki). Uz to je upotrebio i znanstvena rješenja drugih i naših učenjaka, te na taj način dopunio i kritički popravio sve ono što se nekima na prvi pogled činilo da nedostaje u prvoj raspravi. Bitni se zaključci nisu izmijenili, nego su novi elementi umijeli više svjetla u postanak, rast i umjetničku obradu *Legende o grešniku pokorniku*. Sve inačice koje je Grafenauer pažljivo pokupio iz knjiga ili rukopisnih zbirki govore o raznolikoj invenciji narodnih pjevača.

Kad se one kritički čitaju, pa onda uspoređuju, npr., slovenske s hrvatskom inačicom na str. 72 (Mandaljena), tek onda nam postaje jasno kako jedan motiv prelazi u drugi i djeluje svojim sadržajem na imaginativne tvoračke snage bezimenog pjevača ili jednostavno pjesnika. Ima inačica koje su paralelno nastale ili su jednake u svojim izrazima, ali sve one upućuju na osebnost narodne mašte. Često su u inačicama susreću narodna i kršćanska vjerovanja; ona se katkada kontaminiraju na čudan način, koji je potpuno shvatljiv samo onome koji dublje poznaje problematiku u stvaralaštvu narodne poezije.

Grafenauer je osobitom akribijom i komparativnom metodom raščlanio pojedine inačice, onda njihov motivni niz, glavne karakteristike u njima, njihovu tipologiju, a sve s iscrpnim citatima koji djeluju uvjerljivo. Može se reći da je Grafenauerova studija ozbiljan prilog komparativnom proučavanju narodne poezije u našim zapadnim krajevima. Ona zajedno sa studijom Zmage Kumer o napjevima legende—pjesme o Grešniku pokorniku ide u red jasno i znanstveno napisanih rasprava.

Ton Smerdel

IVAN GRAFENAUER, SLOVENSKO—HRVAŠKA LJUDSKA PESEM MARIJA IN BRODNIK. — ZMAGA KUMER. LEGENDARNA PESEM O »MARIJI IN BRODNIKU« Z GLASBENEGA VIDIKA. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, DeIa 21. Inštitut za slovensko narodopisje 9, Ljubljana 1966, 160 str.

Autor raspravlja o oblicima i razvojnom putu legendarne pjesme »Marija i brodar« na osnovu njezinih, 85 varijanata iz Slovenije i 10 iz Hrvatske (od toga je jedna zapisana među Gradišćanskim Hrvatima). Rasprava ne navodi sličnih pjesama iz drugih zemalja, autor je samo utvrdio da je ta legendarna pjesma nastala na osnovu legende o bijegu svete obitelji u Egipt.

Potanjom analizom varijanata pokazale su se tri skupine: 1. stariji osnovni tip pjesme, 2. mlađi, od autora nazvan »iskliznuti« tip pjesme (»der entgleiste Typus«) i 3. mlađe kontaminacije s legendarnim pjesmama »Marija s malim Isusom ide na hodočašće« i »Marija izabire novo selo«.

U osnovnom tipu pjesme Marija s malim Isusom dolazi do mora i moli brodara da je preveze na drugu obalu. Brodar traži novac za prijevoz. Marija nema novaca, pa sama s djetetom krene u more. More se razmiče pred njom, a brodarevu kuću počinje hvatati plamen. Na brodarevo zapomaganje Marija se smiluje i vatre nestane, ali tek onda kada je brodar moli za svoje malo dijete koje je ostalo u gorućoj kući. U osnovni tip ulazi i nekoliko primjera što počinju Marijinim putovanjem iz Ugarske u Štajersku. Autor pokazuje da su te pjesme nastale kao odjek turske okupacije Mađarske u 16. stoljeću. Nijedan od primjera što spominju Marijino putovanje iz Ugarske ne potječe iz Hrvatske.